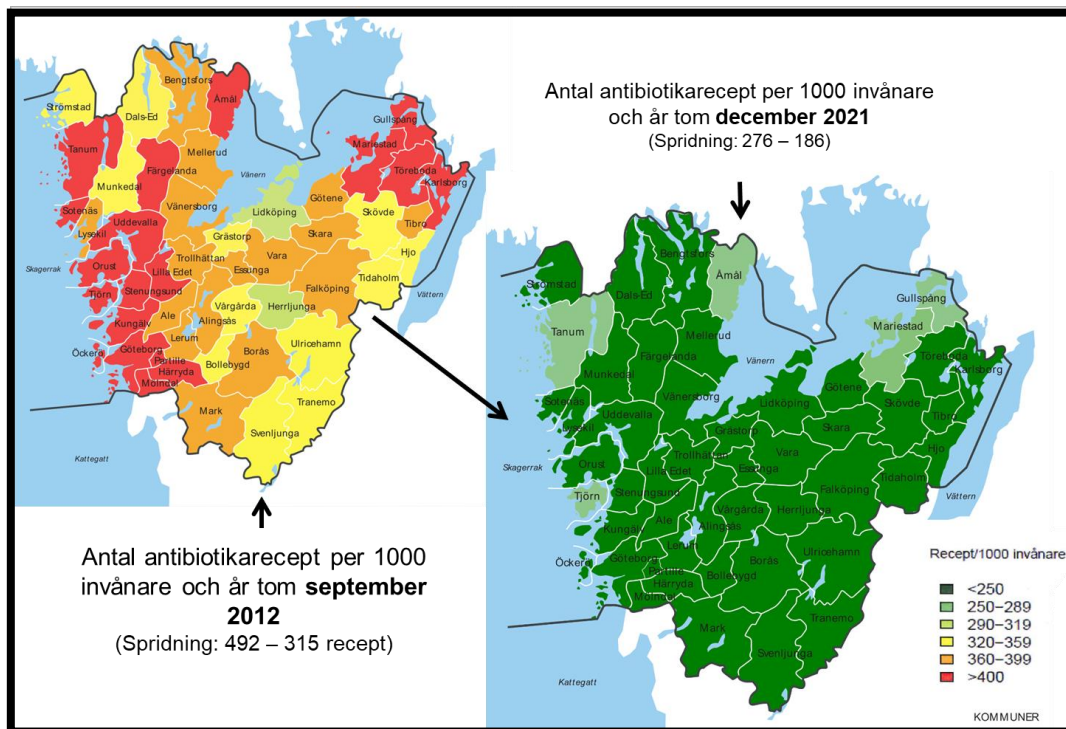

Stramainsatser inom primärvården 2021

Rapport över hur Västra Götaland har uppfyllt målet om en rationell antibiotikaanvändning i primärvården

Göteborg, 2022-06-08

Strama Västra Götaland
Enhet Patientsäkerhet
Avdelningen för Vårdgivarfrågor
Koncernstab hälso- och sjukvård
Koncernkontoret

www.vgregion.se/strama
strama.vgr@vgregion.se

Sammanfattning

I Västra Götaland fortsätter förskrivningen av antibiotika på recept att minska, sedan 2012 har den minskat med 45%. Primärvården står för störst andel (52%) av receptförskrivningen, vilket är rimligt, men de står även för den största minskningen över tid. Den pågående pandemin har haft en påtaglig effekt på förskrivningen av antibiotika på recept (särskilt antibiotika mot luftvägsinfektioner). Förskrivningen fortsatte att minska under våren som en följd av de åtgärder som vidtogs för att minska smittspridning av covid-19 och därmed även andra luftvägsinfektioner. Sedan maj, med minskande restriktioner och ökat antal luftvägsinfektioner, har förskrivningen åter ökat från 208 recept/1000 invånare och år till 223 recept/1000 invånare och år vid årsskiftet. Den är dock fortfarande lägre än innan pandemin och betydligt lägre än det uppsatta nationella målet. Förändrade sökmönster och arbete i hemmet under pandemin kan ha bidragit till en ökad acceptans för att infektioner får självläka.

Jämfört med andra regioner är förskrivning av antibiotika som vanligtvis används vid luftvägsinfektioner relativt hög i Västra Götaland, pandemin till trots. Förskrivningen till de äldre är också jämförelsevis hög. Spridningen i förskrivna recept i regionen är fortfarande stor, även om den har minskat mellan såväl kommuner som vårdcentraler. Inte sällan är det vårdcentraler med jämförelsevis låg förskrivning som lyckas minska sin förskrivning, medan det omvända råder för de med hög förskrivning. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta Stramainsatser. Det kommer dessutom att bli en stor utmaning att bibehålla nuvarande låga förskrivning när de smittbegränsande insatserna till följd av pandemin avvecklas.

Efterfrågan på utbildningsaktiviteter är stor, varför Strama genomfört en rad digitala utbildningar under året, inklusive korta lunch-webbinarier ihop med en specialist i ett ämne. Den uppsökande verksamhet som Stramas allmänläkare brukar genomföra, har delvis pausats under pandemin eller genomförts digitalt.

Trots den belastning som rått inom vården under 2021 har nästan 1400 läkare fördelat på (182/208 (87%) av primärvårdens vårdcentraler diskuterat sin följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner ihop med kollegorna vid minst ett reflekterande möte utifrån de olika moment som ingår i självdeklarationsarbetet, till exempel fiktiva patientfall, en quiz och jämförande förskrivarstatistik. Beskrivning av vidtagna samt fortsatta förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna överensstämmer i mångt och mycket med de från tidigare år och nya reflektioner som en följd av pandemin har tillkommit. De mest framträdande reflektionerna i självdeklarationerna är punktade nedan.

Framträdande slutsatser vid analys av självdeklarationerna

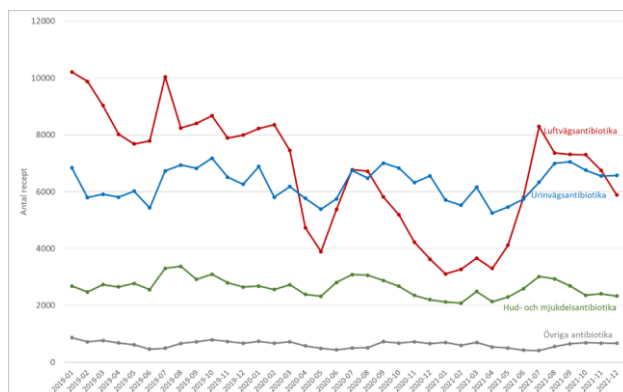
- Pandemin har inneburit att vi blivit mer kompetenta i att bedöma behovet av besök på vårdcentralen respektive egenvård hos patienter med infektionssymtom. Detta kan vi använda oss av även efter pandemin.
- Vi upplever att det har funnits en mindre stress att snabbt bli frisk under pandemin och därmed en ökad acceptans för att infektioner får självläka.
- Vikten av samsyn på enheten och ett samstämmigt budskap till patienterna från alla personalkategorier betonas. All personal måste vidareutbildas och inkluderas i Strama-arbetet.
- Struktur och logistik på vårdcentralen påverkar förskrivningen i stor utsträckning. Vikten av gemensamma riktlinjer samt tydlig dialog mellan olika personalkategorier betonas, inte minst för vårdcentraler med dålig kontinuitet i bemanningen.
- Reflekterande möten på arbetsplatsen med kollegial diskussion om följsamhet till behandlingsriktlinjerna och patientfall ses fortsatt som ett uppskattat arbetssätt.
- Återkoppling av den individuella och den egna enhetens förskrivning i jämförelse med andras är viktig.
- Stringens i diagnossättning och dokumentation i journalen medför ökad kvalitet i statistik och uppföljningar vilket ger värdefull feedback.
- Stramas quiz baserad på patientfall används flitigt. Den ger en snabb repetition av flera olika diagnoser. Flera enheter har använt den som inledande "diagnostiskt test" för att identifiera viktiga diagnoser att arbeta vidare med. Den kan med fördel användas tvärprofessionellt.
- Behovet av att utbilda sjuksköterskorna i aktuella behandlingsriktlinjer betonas. Kunskap skapar ökad trygghet och effektivitet vid telefonrådgivning och triagering och förbättrad samverkan med behandlande läkare. Arbete i team framhålls ofta som en framgångsfaktor.
- Så kallade "stafettläkares" bristande följsamhet till behandlingsriktlinjerna lyfts ständigt. Särskilda insatser behöver vidtas för att öka följsamheten till riktlinjerna för de vårdcentraler som frekvent bemannas med tillfälliga vikarier med tid avsatt för introduktion. Centraliserad gärna obligatorisk utbildning efterfrågas.
- Kontaktläkarna har generellt lite tid avsatt för sitt uppdrag vilket begränsar möjligheten att bedriva ett mer omfattande förbättringsarbete.

Bakgrund

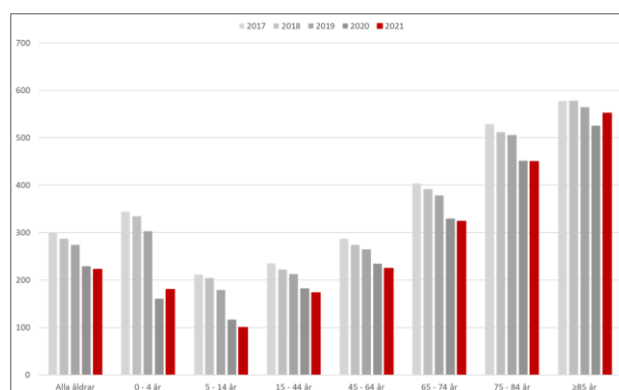
Inom ramen för de åtaganden som beskrivs i Krav och kvalitetsboken för vårdcentraler inom Västra Götalands Primärvård samt i Västra Götalandsregionens patientsäkerhetsplan är målet att förskrivningen av antibiotika på recept långsiktigt ska bibehållas under det nationella målet om 250 recept/1000 invånare och år för regionen som helhet. Läkare verksamma inom primärvården ska minst årligen reflektera över sin individuella och den samlade antibiotikaförskrivningen inom enheten. Varje vårdcentral ska ha en kontaktläkare till Strama som regelbundet arbetar på enheten. De vårdcentraler som under 2021 har genomfört och rapporterat samtliga åtaganden till Strama via en självdeklaration erhöll ersättning (12 000 kronor samt 3 kronor/listningspoäng).

Förskrivning av antibiotika på recept

Den pågående pandemin har haft en påtaglig effekt på förskrivningen av antibiotika på recept (särskilt antibiotika mot luftvägsinfektioner) som fortsatte att minska under våren 2021 som en följd av de åtgärder som vidtogs för att minska smittspridning av covid-19 och därmed även andra luftvägsinfektioner (se graf nedan). Sedan maj, med minskande restriktioner och ökat antal luftvägsinfektioner, har förskrivningen åter ökat från 208 recept/1000 invånare och år till nuvarande 223 recept/1000 invånare och år. Effekten var särskilt påtaglig under utbrottet med RSV-infektioner hos små barn tidig höst då förskrivningen av luftvägsantibiotika tillfälligt steg markant till denna åldersgrupp. Förskrivningen till äldre är fortsatt jämförelsevis hög även om den minskar (se diagram nedan).

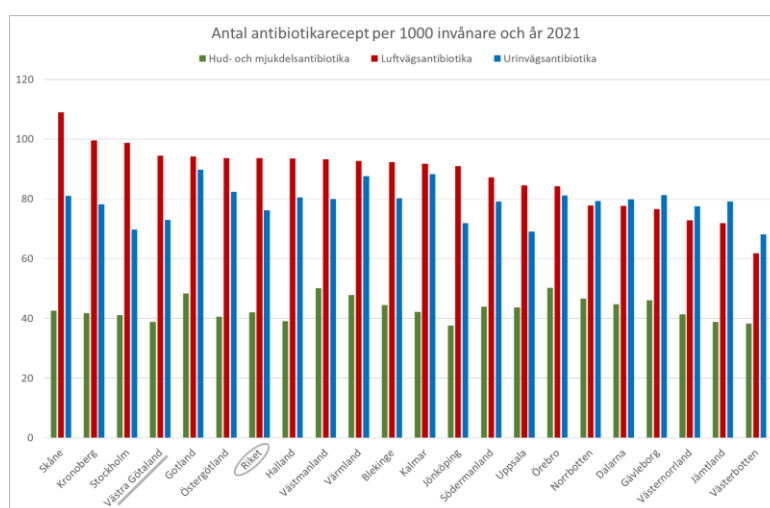
Antal uthämtade antibiotikarecept förskrivet per månad av vårdcentralerna i Västra Götaland innan och under den pågående pandemin med covid-19.

Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, för 2017-2021 förskrivet till olika åldersgrupper av patienter i Västra Götaland.

Primärvården förskriver mest (52 %) antibiotika på recept av alla vårdgivare i regionen, vilket är rimligt. Andelen har dock minskat successivt och primärvården står fortsatt för den största minskningen av förskrivningen över tid.

Receptförskrivningen är fortfarande betydligt lägre än innan pandemin och ligger nu under det nationella målet om 250 antibiotikarecept/1000 invånare och år i 44 av regionens 49 kommuner. Spridningen (276 - 186) i regionen är fortfarande påtagligt stor vilket visar på behovet av fortsatta insatser. Den högsta förskrivning ses fortsatt till invånarna i Mariestad kommun (se bild sid 1). Västra Götaland hade den nionde lägsta förskrivningen av antibiotika på recept av alla 21 regioner vid årsskiftet. Förskrivningen av antibiotika som främst används vid luftvägsinfektion är däremot fortsatt relativt hög jämfört med andra regioner, pandemin till trots (se diagram nedan).

Antal antibiotikarecept per 1000 invånare och år, i respektive landsting under 2021 fördelat på antibiotika som vanligtvis används vid infektioner i hud- och mjukdelar (grön stapel), luftvägar (röd stapel) samt urinvägar (blå stapel).

Exempelvis behandlas många patienter med akut luftrörskatarr (bronkit) med antibiotika trots att måltalet ligger på mindre än 10 %. Spridningen är stor mellan vårdcentralerna i Västra Götaland, allt från att inga patienter till att nästan hälften av alla patienter med denna diagnos har behandlats. Det är även stora skillnader i den totala förskrivningen av antibiotika mellan vårdcentralerna. Noterbart är att genomfört förbättringsarbete under året inte står i relation till hur hög förskrivningen var året innan, varken på kommun eller vårdcentralnivå. Inte sällan har vårdcentraler med redan låg förskrivning lyckats minska sin förskrivning ytterligare medan de högförskrivande enheterna fortsatt förskriver mycket. Sammantaget visar detta på behovet av fortsatta Stramainsatser.

Strama Västra Götalands riktade insatser mot primärvården

Stramas uppgift är att kontinuerligt understödja Strama-arbetet på vårdcentralerna och verka för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna. Jämförande statistik över enheternas förskrivning skickas ut varje kvartal med särskild återkoppling till de som ökat men även till de som minskat sin förskrivning påtagligt. Statistiken innefattar numera återkoppling på förskrivning ställt i relation till behandlad diagnos. Utskicken fungerar även som incitament att återkommande aktivera Strama-arbetet på enheten. Nya fiktiva patientfall samt en ny fallbaserad quiz med handledarmanualer och facit tas fram varje år.

Stramas allmänläkare besöker vanligtvis vårdcentraler för att informera all personal om aktuella riktlinjer. Under pandemin har dessa besök delvis fått pausats eller genomförts digitalt och det finns ett uppdämt behov att återkomma med dessa besök.

Efterfrågan på utbildningar är stor och ter sig omätlig delvis p.g.a. hög personalomsättning. Under pandemin har Stramas utbildningar ersatts med digitala utbildningar. En ny utbildningsserie med korta lunch-webbinarier med en inbjuden specialist inom ett aktuellt ämne har rönt mycket positivt genmäle. Strama medverkar regelbundet vid utbildningar för ST-läkare i allmänmedicin och AT-läkare samt utlandsutbildad personal verksamma i primärvården.

Vårdcentralernas lokala Strama-arbete

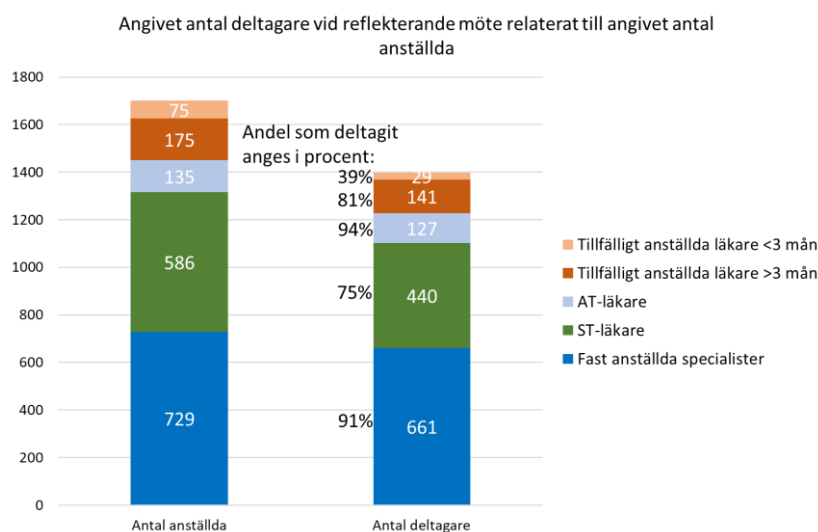
Strama-arbetets utformning

Målsättningen med det årliga "självdeklarationsarbetet" är att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna för akuta infektioner för att på så vis minska onödig förskrivning av antibiotika. Självdeklarationsarbetet bygger på att läkare och ledning på vårdcentralen samlas till ett eller flera reflekterande möten per år, där man diskuterar jämförande förskrivardata både på vårdcentralens- och individuell nivå, diskuterar patientfall samt genomför minst ett av flera valbara moment. Strama VG bistår med det underlag som behövs i de olika momenten.

Resultatet av det reflekterande mötet samt vilka åtgärder som planeras för att öka följsamheten redovisas i en självdeklaration till Strama. Strama VG återkopplar till varje vårdcentral på inkommen självdeklaration.

Resultat av Stramas granskning av självdeklarationerna

Det Strama-arbete som bedrivs lokalt på vårdcentralerna, med stöd av Strama VG, är av väsentlig betydelse för att öka följsamheten till riktlinjerna. Trots den ökade arbetsbelastning på primärvården som pandemin inneburit, inkom flertalet vårdcentraler (182/208, 87%) med en godkänd självdeklaration även i år. Nästan 1400 läkare har deltagit i minst ett reflekterande möte på sin vårdcentral.

Olika kategorier av läkare i Västra Götalands primärvård som under 2021 deltagit i minst ett reflekterande möte om följsamhet till behandlingsriktlinjer för infektioner.

På 77 vårdcentraler valde man att granska journalanteckningar i grupp och diskutera dessa i anslutning till mötet. Det innebär att drygt 1100 infektionsbesök (10–30 besök/vårdcentral, beroende på storlek) har granskats. Resterande vårdcentraler valde andra metoder för att granska respektive förskrivares följsamhet till riktlinjerna

Årets quiz med patientfall var som tidigare populär och gjordes på två tredjedelar av alla vårdcentraler, totalt 960 läkare besvarade den. Quizen lämpar sig att använda även tvärprofessionellt samt för att identifiera områden där följsamheten kan bli bättre. Övriga valbara moment utfördes i varierande omfattning. Trots att flera vårdcentraler lyft sviktande följsamhet till behandlingsriktlinjerna hos tillfälliga vikarier, var det få som valde att aktivt granska dessa utifrån Stramas förslag, möjligtvis i brist på tid.

Vårdcentralens analys av den egna förskrivningen och Strama-arbetet

Flertalet vårdcentraler kommer till samma slutsatser som tidigare år och nya reflektioner har tillkommit som en följd av pandemin och nya arbetssätt som den tvingat fram. Man upplever en ökad kunskap om smitta, behov av antibiotika och en ökad acceptans för att infektioner, särskilt luftvägsinfektioner, får självläka. Det noteras att man kan arbeta efter tydliga riktlinjer när det gäller luftvägsinfektioner och att man blivit mer kompetent i att bedöma behovet av besök på vårdcentralen respektive egenvård hos patienter med infektionssymtom.

Samtliga betonar likt tidigare år vikten av ett ständigt och återkommande Strama-arbete och att all personal inkluderas i arbetet. Att "alla pratar samma språk" och ger kongruent information till patienterna kan inte nog betonas. Flera lyfter att alla personalkategorier behöver utbildas inom Strama-området, inte minst sjuksköterskorna.

Strukturella skäl såsom instabil bemanning, hög personalomsättning av såväl läkare som sjuksköterskor och därmed dålig kontinuitet m.m. är en ständigt återkommande förklaring till låg följsamhet till riktlinjerna liksom omvänt vid god följsamhet. Ett stort antal besök av olistade patienter (t.ex. turister), högt ohälsotal och hög ålder hos de listade samt hög andel av såväl listade som olistade drop-in patienter nämns ofta som förklaring till hög förskrivning. Samtidigt skapar hög tillgänglighet goda möjligheter till expektans och vid behov snart uppföljning så att man slipper hänvisa patienterna till jourmottagningar. Vikten av inledande triagering av sjuksköterska utgående från tydliga riktlinjer/PM betonas av flera enheter. Man bedömer att en god triagering minskar antalet "onödiga" läkarbesök för lindriga infektioner, vilket har varit särskilt påtagligt under den rådande pandemin.

Att öka kunskapen om riktlinjerna och bli varse sitt eget beteende via de reflekterande mötena och momenten kopplade till självdeklarationen ses som ett bra och uppskattat tillvägagångssätt för att öka följsamheten. Allt fler har reflekterat över att det vore bra att diskutera behandlingsriktlinjerna återkommande och utspritt över året. Att all ny personal tidigt får information om behandlingsriktlinjerna samt tid att reflektera över dessa lyfts allt oftare och att det finns ett behov av ökade åtgärder riktade mot "stafettläkare" är tydligt. En tydlig Stramagenomgång vid introduktionen, tid att reflektera över informationen och möjligheter att delta i enhetens utbildningsaktiviteter ses som viktiga faktorer för att öka deras följsamhet. Det är glädjande att en hög andel av långtidsvikarierna deltog i enhetens reflekterande möte.

För en mer omfattande redogörelse av vårdcentralernas förslag genom åren på förbättringsåtgärder för att öka följsamheten till behandlingsriktlinjerna hänvisas till "Tipslistan från Stramas självdeklaration" på vår webbsida (www.vgregion.se/strama)

Kontaktläkarna till Strama

Varje vårdcentral ska ha en kontaktläkare till Strama och flera av de åtgärder man önskar genomföra kräver att dessa får avsatt tid för arbetet. Flera kontaktläkare önskar mer tid för uppdraget - engagemang saknas inte. Det är således nedslående att det finns så bristande möjligheter att avsätta tid för arbetet. Nästan hälften av alla kontaktläkare har fortfarande bara 5 timmar eller mindre tid avsatt/år.